

— Andrej Giňa – 1. 1. 1936, Tolčemeš (Šarišské Sokolovce), okr. Prešov

| Andrej Giňa s manželkou, Rokycany 2006 |
Foto: MRK, Helena Sadílková |

Hned první den letošního, právě končícího roku oslavil významné životní jubileum jeden z nejstarších romských autorů u nás, pan Andrej Giňa – o Andrišis. Vzhledem k nutnosti sestavit naprosto neplánované číslo Džanibenu, ke kterému nás donutily nečekané události loňského podzimu, jsme dosud nestihli pana Giňovi pográtulovat – činíme tak tedy alespoň nyní, sice již k sedmdesátým prvním narozeninám, zato o nic méně upřímně.

Mi tumen del o Del but bacht sastipen, but berš dživipen. Bacht sastipen the tumara famelike. Palikeras tumenge vaš tumare somnakune lava, mi tumen del o Del so jekh buter zor te phirel pal o Roma u te pisinel tumare šukar vakeribena, so amen savore avka rado genas.

Andreje Giňu není nutné dlouze představovat – jako známému autorovi poskytlo jemu i jeho tvorbě prostor již mnoho periodik. Díky jejich zájmu se mu podařilo publikovat většinu své tvorby, zároveň to ale znamená, že je jeho tvorba ve svém celku poněkud obtížně dostupná. Z toho důvodu jsme se namísto životopisného rozhovoru rozhodli při této příležitosti představit Andreje Giňu skrze jeho personální bibliografii (do roku 2000, s mírným přesahem do let následujících). Věříme, že bude užitečná pro ty, kteří se chtějí s dílem Andreje Gini seznámit blíže. Připojujeme také nejaktuálnější informaci: rozsáhlejší výbor z díla Andreje Gini v současné době připravuje k publikaci pražské nakladatelství Triáda.

Personální bibliografie Andreje Gini

Vyprávění, pohádky, povídky v periodících:

- O Romovi a černé paní. In: *Románo lil* 1/1970, s. 36-41.
- O Preparudovi. In: *Romské pohádky*, Praha: Odeon 1973 (překlad vyprávění, originál viz Pal o Preparudo, RDŽ 3-4/1999, s. 118-122).
- Děda. *List / Lil*, 1/1986, s. 30-43.
- Pal o Škiparis (Čačuňi čirlatuňi paramisi). / Škypár. (Skutečný příběh ze starých časů). In: *Kale ruži*. Krajské kulturní středisko v Hradci Králové, 1990, s. 30-41. Dále též: *Lačho lav* 10/90, *Romano kurko* 30/1991, *Amaro lav* 3-5/92 (I-III).
- O Rusi ke amende. In: *Amaro lav* 1/93, s.15-16.
- Bicigľos. In: *Amaro lav* 5/93, s.12-13. Dále též: *Romano kurko* 13/93.
- E Maruška. In: *Amaro lav* 7/93, s.12. Dále též: *Romano kurko* 30/93.
- Andre mašina. In: *Amaro lav* 8/93, s.12. Dále též: *Romano kurko* 23/93.
- Pal o Dilino. In: *Amaro lav* 9/93, s.10-11. Dále též: *Romano kurko* 38-39/93 (Dilino, I-II), *Romano džaniben* 3-4/1999.
- E Piri. In: *Romano kurko* 14/93, s. 6.
- Pal e Kaľi raňi. In: *Romano kurko* 26/93, s. 6.
- Amari čhib. In: *Romano kurko* 32/93, s. 6.
- Bijav. In: *Romano kurko* 33-37/93 (I-V), s. 6.
- Ambrelaris. In: *Romano kurko* 40-41/93 (I-II), s. 6.
- Trin jandre. In: *Romano kurko* 43/93, s. 6.
- Béla. In: *Romano kurko* 44/93, s. 6.
- Pre Boňa. In: *Romano kurko* 48-49/93 (I-II), s. 6.
- Pal o Štefkus. In: *Romano kurko* 2-3/94 (I-II), s. 6.
- Romane pherasa. In: *Amaro lav* 3/94, s. 7.
- Pal o Rom the pal e kraľovna. In: *Romano kurko* 5-6/94 (I-II), s. 6.
- Ženich. In: *Amaro lav* 8-11/94 (I-IV), s. 6, 11, 22, 16.
- Pal o Karoľis. In: *Romano kurko* 9/94, s. 6.
- Pharipen hin amare romňijen. In: *Romano kurko* 14/94, s. 6.
- Pro odpustos. In: *Romano kurko* 16/94, s. 6.
- Pal e Irena. In: *Romano kurko* 21-22/94 (I-II), s. 6. Dále též: *Amaro Gendalos* 7-8/2000.
- Na bisterdam pre peskeri paťiv. In: *Romano kurko* 25/94, s. 6.
- Pal o Rom the pal o beng. In: *Romano kurko* 26/94, s. 6.

Není svatba jako svatba. In: *Romano kurko* 27/94, s. 6.

Te džal suno dandencia. In: *Romano kurko* 28/94, s. 6.

Pal o Kalmanis. In: *Romano kurko* 29/94, s. 6.

Pal o beng the pal o chartas. In: *Romano kurko* 31/94, s. 6.

Račkus. In: *Romano kurko* 32/94, s. 6.

Pal o Tentejis. In: *Romano kurko* 35/94, s. 6.

Pal o manuša, so amenge keren (kernas) pařiv. In: *Gendalos* 1-2/1995 (I-II), s. 6-8, 12-13.

Sar o phrala rodenas bacht. In: *Romano kurko* 3-4/98 (I-II), s. 6.

Rivalové. In: *Romano kurko* 9-10/98 (I-II), s. 6.

Pal o Kandračis the pal o Ričkus. In: *Romano kurko* 12/99, s. 6.

Pal o Preparudo. In: *Romano džaniben* 3-4/99, s. 118-122.

So pes ačhlās le Jančuske. In: *Romano hangos* 25/2003, s. 4-5. Dále též *Romano džaniben* říj 2005 (Pal o Jančus).

Dědek. In: *Host* 4/2006, s. 112-114.

| V roce 2003 získal A. Giňa za svou prozaickou tvorbu zvláštní ocenění v romské literární soutěži pořádané budapeštským Fondem otevřené společnosti (OSF). |

Knihy

Bijav / Svatba. Praha: Apeiron, 1991.

O něm

Milena Hübschmannová. Andrej Giňa. In: *Kale ruži*. Krajské kulturní středisko v Hradci Králové, 1990, s. 26-29.

Milena Hübschmannová. Současná romská literární tvorba – Andrej Giňa. *Romano džaniben* 3-4/1999, s. 112-114.

Karolína Ryvolová. *Kulturní a literární paralely mezi tradiční romskou komunitou na Slovensku a židovskou komunitou ve východní Evropě*. Diplomová práce FF UK, Praha 2002.

Karolína Ryvolová. Současná romská literární tvorba – Andrej Giňa, Pal o Jančus. *Romano džaniben* ňilaj 2005, s. 153-154.

Ondřej Giňa: Goja. *Amaro gendalos*, s. 14-15.

Rozhovory

Gádzové nás dřív brali. Se spisovatelem Andrejem Giňou o Romech, Sorosově kravatě a rezignaci. Rozhovor K. Ryvolové. In: *Respekt* 8.9.2003.

Andrej Giňa. In: Tereza Brdečková: *Ještě jsem tady. Rozhovory o životě, dějinách a stáří*. Praha: NLN, 2005.

Andrej Giňa o Mileně Hübschmannové. *Romano džaniben* ňilaj 2006, s. 149-154.

Dokumentární film

Kosmopolis – Goja. ČT 2, 11/10/2006.

Paľikerišagos

Amen e famel'ija tuke kamas cale jilestar te paľikerel vaš koda, kaj amenge diňal but and-ro amaro dživipen, kaj amen sikhadaľ sar te dživel, sar te gondolineľ. Vaš koda, kaj amen sam lošale, hoj sam Roma, hoj pes na ladžas vaš koda ko sam, hoj ašaras the džanas peskeri čhib.

Sam bachtale, hoj sal tu amaro dad, phral, papus, prapapus, bo tu sal ča jekh.

Džanas, savo sal buťakero, lačhe jileskero, godaver the paťivalo Rom. But Roma tut džanen, but Roma tut rado dikhen, vaš koda, kaj lenge žutines andre lengere pharipena, bo džanes s'oda hin bokh the čoripen.

Tu džanes savorenca te vidžal avri, le Romenca the le gadženca, tut o manuša len, tuha o manuša rado vakeren, bo na sal barikano aňi bibachtalo Rom.

U džanen tut th'o spisovateľa, bo irines šukar romane paramisora.

Vaš kada tuke amen paľikeras u kamas, hoj ade mek but but berša t'aves, hoj tuke o Del te del zoralo sastipen u hoj t'aves bachtalo manuš sar akana.

Pisinda e Denisa Miková

Andrej Giňa / Pre lavkica

Ehin nilaj. Kerado, šukar, sar kamel te el. Te avena kije Rokicaňa pro uštakos (náměstí) pašal deš ori raťi a avri ehin šukares, tates, hoj pes aňi te sovel na kamel, arakhena adaj le Rommen, sar bešen pro lavkici a dumazinen. Nekbuter šundol le ternen. Lengero than ehin paš e khangeri. Te džana pašeder kije lende, šunena, sar peske vakeren pal oda, kaj sas te khelel, kaj hin nekšukareder čhaja the o čhave, kaj nekfeder bašavnas, kaj džana te khelel. A so šundol nekbuter, oda ehin lengero asaben.

Odijader lendar paš e skl'epa ko Vejvodas ehin than le phuredere Romengero. Zdžan pes adaj the o Roma, so bešen dureder le forostar. O terneder vakeren pal e buti, savi ko arakhľa a keci les vaše ela. Ehin the ajse, so pes ašaren, keci len vaše hin, aľe čačipnaske nane olestar nič. Le ezerenca čhivkeren sar te oda enas koruni. Kola, so len prindžaren, ta čak peske poasan. O phureder lidžan bari politika. Prekidel pes sa, so pes kaj ačhiľa. Nane oda dženo, hoj te na rakinel pro šerale, so hine akana paš e zor. Ňiko našťik bisterel pre oda, sar pes dživlas le Romenge paš o komuňisti. Varesave džene vakeren bara choľaha pal koda, sar pes čoren avri o banki a o del džanel so. But duma pes del pal o Roma, so geľle andre Angľija. Maškar oda pes keren bare pherasa.

Odijader paš e kašna pes zdžan o romňija. Adaďives odoj bešel čak e Beta. Aľe sako la vičinel Kachňi. Cikňi, thul'i, šovardeštheochteršengeri romňi. Feder elas te phenel perval'i romňi thule okuľarenca. Te lel tele o okuľara,

Andrej Giňa / Na lavičce

Je léto. Teploučko, krásně, zrovna tak jak se patří. Když přijdete v Rokycanech na náměstí kolem desáté večer a venku je teplo, že se člověku ani nechce spát, uvidíte, jak tam Romové vysedávají na lavičkách a vedou řeči. Nejvíc je slyšet mladé. Ti mají své místo u kostela. Když přijdete blíž, uslyšíte, jak probírají, kde byli a kam si půjdou zatancovat, kde jsou nejkrásnější holky a nejkrásnější kluci a kde nejlíp hrají. Ze všeho nejvíc je ale slyšet jejich smích.

O kousek dál, blízko obchodu U Vejvody mají své místo zase ti starší. Scházejí se tady i Romové, co bydlí kus za městem. Ti mladší z nich mluví o práci, co si našli, a o tom, kolik si vydělají. Jsou mezi nimi i takoví, co se chlubí, bůhví na jaké peníze si nepřijdou, ale není na tom ani trochu pravdy. Tisíce si pleťou s korunama. Kdo je zná, se jenom usmívá. Starší vedou velkou politiku. Probírá se všechno, co se kde událo. Nenajde se živáčka, který by nenadával na nynější vládu. Nikdo nemůže zapomenout, jak dobře se Romům žilo za komunistů. Někdo se rozčiluje, jak se vykrádají banky a bůhví proč ještě. Hodně se mluví o těch, co odešli do Anglie. A do toho všeho se vtipkuje.

Nedaleko, hned vedle kašny, se zase scházejí ženské. Dneska tam sedí jenom Beta. Každý jí říká Kachňi – Slepice. Malá, silná, osmašedesátiletá ženská. Spíš by se slušelo říct obrýlená baculka. Když si skla sundá, nevidí

ta sar te enas late o jakha zaside. Hiñi nervozno. Užarel le kamaratken, aľe sar pre choľi aňi jekh na avel. Pre odi bibacht la nane aňi thuvali, ta čak dikhel a košel. „*Dava len, le phure mi...! Phende, hoj man adaj užarena a dikh, sar lenca varekaj čhivkerel!*“ Sako džanel, sar džungales vakerel a hoj o lava peske šoha na vikidel, bar te paš late ela na džanav ko. „*Mindig avna, džav mange te stradel thuvali*“, korkori kije peste chudľa te vakerel a geľľa kijo murša.

„*A jaj, oda pes vareso ačhila, hoj na bešes andre herňa. Na sal nasvali?*“ zmukhľa pre late o Jožus, vaj pendabersengero Rom, cikno, thulo, bi-jo bala. Ňiko leske avres na phenlas čak Jandro.

„*Dikh, ko pes del anglal,*“ phendľa leske e Beta. „*De thuvali a ma vaker! Kaj mukhľal e stadi? Sem tuke prefadřinena o bala the o jandre!*“ Savore, so odoj bešenas, chudle te asal.

„*Thuvali na chudeha,*“ phendľa o Jožuš. „*Kaj ko dikhľa, hoj o kachňa te pijen thuvale! Džan lake anen čepo dživ the lačhes kohutos!*“ Savore, so odoj bešenas, chudle te asal.

„*Beto, ma de pes,*“ phendľa o Rudis, vaj pendabersengero učo šuko Rom. Iľa avri e thuvali a diňa la la Betake. „*Sar oda, hoj na bešes andre herňa? Sem bi tiro odoj našťik el. O bedňi bi tiro na džana, rovna, sem tu sal lengeri daj. Sar oda, hoj tu len odoj mukhes korkoren?*“

„*Keci cakľi adadřives bikendal?*“ phučľa latar o Dežis, phureder Rom bare čhorenca. Terdonas leske sar kandre. Vaš oda les vičinenas Kandro.

„*So man hin varesave cakľi,*“ choľaha odphendľa e Kachňi.

nic, jako by jí oči zašil. Teď už je celá nervózní. Čeká na kamarádky, ale k její smůle žádná nejde. Navíc u sebe nemá jedinou cigaretu, a tak jen zírá kolem sebe a nadává. „*Však já jim ukážu, pi... jedny! Prý mě tu budou čekat a zatím – podívej se na ně – beztak si někde užívají!*“ Všichni vědí, jaká je Beta sprostá, jak nikdy nevybírá slova, i kdyby mluvila nevím s kým. „*Než přijdou, seženu si aspoň cigaretu,*“ řekla sama pro sebe a vydala se k mužským.

„*A jéje, copak se přihodilo, že nesedíš v herně? Ne-ní s tebou něco?*“ spustil hned na ni Jožu, malý plešatý tloušťík, asi tak kolem padesátky. Nikdo mu neřekne jinak než Jandro – Vajíčko.

„*A heleme se, kdo se to neozývá,*“ povídá Beta. „*Naval cigaretu a nech si ty řeči! Kdeš nechal klobouk? Vždyť ti nastydnou vlasy! Nachladí se ti vajíčka!*“ Všichni se dali do smíchu.

„*Žádnou cigaretu nedostaneš,*“ povídá Jožu. „*Kdo to kdy viděl, aby slepice kouřily cigarety. Skočte jí pro trochu zrní a sežeňte jí nějakého parádního kohouta.*“ Všichni se smějí.

„*Beto, nedej se,*“ pobízí ji Rudi, padesátiletý hubený čahoun. Vytáhl cigarety a podal jí jednu. „*Jak to, že nejseš v herně? Vždyť bez tebe se to tam neobejde. Automaty ani nepojedou, budou naříkat, kde mají maminku. Ty je tam necháš takto samotné?*“

„*Kolik flašek jsi dneska prodala?*“ ptá se Deži, starší vousatý chlapík. Vousy mu trčí jako trní a tak mu říkají Kandro – Trn.

„*Co je mi do nějakých flašek,*“ odsekne vztekle Kachňi.

„Ča ma vaker. Keciivar tut dikhle o čhave, sar stradebas o cakli a palis len džahas te bike-nel, hoj tut te el choča churdore andre bedňa!“

„Aňi jekh dženo ma vakeren nič, bo tumen na san aňi čeporo feder. Keciivar tu,“ a sikhada pro Jandro, „odoj čhidat savore love, so chudlal, a angle famelija pre calo čhon na ačhila aňi ko-runu. Me som korkori, aľe tumen hin fameliji, kopi čhave! Mange niko na phenel: ‚Bokhalo som?, aľe tumenge bat.‘“

Jekhvar sar te očhindalas. Sa čak pre pes-te dikhenas. Niko aňi o muj na phundraďa.

„Ta so?“ visarda e duma e Beta, „fadinde tumenge o muja? Savi politika lidžanas. Te pes tumare lavendar denas te kerel o cehli, ta imar savore Roma, so adaj Rokicaňate bešas, dživa-has andro diz. Te tumenge savoro džalas avka sar e duma, ta sam barvaleder sar o Cipuno (Kožený). Soske pes na den pre politika. Jon tiž vakeren diliňipena a mištes olestar dživen!“

Odgejľa odijader, bandiľa a sikhada pre lende e bul a pekľa pes pal late. „Kada pre tumende“ a gejľa lendar het.

Savore, so odoj has, čak pre late dikhenas a asanas.

„Hin tut šukar bul, aľe scirde tele e gača,“ phenda o Kandro.

Sočak doavľa kije lavkica, doavľa odoj e Er-ža. Cikňi churďi pendaberšengeri romňi. Ko la na džanel, ta šoha na phenla, hoj lake imar ajci berš. Palunestar dičhol pro biš. Imar pandž berš oleske, so lake muľa o rom. Aňi čepo na dičhol pre oda, hoj la ehin šov bare čhave. O bala late sar angara. Na arak-

„Aľe, nevykládej! Kolikrát tě děti viděly, jak sbíráš flašky a pak je běžíš prodat, abys měla aspoň drobáky do automatu!“

„Vy mi nikdo nebudete nic vykládat, nejste o nic lepší! Kolikrát's tam třeba ty“ a ukázala na Jandra „hodil všechny peníze, co's dostal a pro celou rodinu ti pak na celý měsíc nezbyla ani vindra! Já žiju sama, ale vy máte rodinu, na krku plno děcek! Na mě nikdo nekřičí: ‚Já mám bláď,‘ – tak jako na vás.“

Najednou jako by je opářil. Všichni jen civěli, nikdo nevydal ani hlásku.

„Ale copak?,“ povídá Beta, „zamrzly vám huby? Jakou politiku to tu vedete? Kdyby se z těch vašich tlachů daly dělat cibly, tak už dnes všichni Romové z Rokycan bydlíme na zámku. Kdyby vám šlo všechno tak jako ty vaše řeči, tak už jsme na tom líp než Viktor Kožený. Že se nedáte na politiku?! Ti taky žvaní blbosti a jak se jim z toho náramně žije!“

Kousek poodešla, ohla se a vystrčila na ně zadnici. Pleskla se po ní. „Todle na vás!“ a odkráčela. Všichni jen zírali a museli se smát.

„Zadek máš hezkej, ale měla by sis sundat ty spodáry,“ zavolal za ní Kandro.

Jen co se vrátila na lavičku, dorazila Erža, malá drobná padesátnice. Ten kdo ji nezná, by nikdy neřekl, že je jí už tolik, zezadu vypadá na dvacet. Bude to už pět let, co jí zemřel muž. Nepoznali byste, že už má šest dospělých dětí. Vlasy má jak uhel, nenašli byste v nich ani jednu šedinu. Kroutí se jí jako prstýnky.

heha lake aňi jekh šivo bal. O bala late kan-drata sar angrušta.

„*Ta so, kaj salas, tu chandžal'i?*“ zmulka pre late e Beta.

„*So kames tu, Kachňori? Namište bešehas pro jandre, hoj pes našťik doužares, kana avava?*“

„*Ča dikh, e Pupurka*“ – avka vičinenas la Erža, vaš oda, hoj has churdori. „*Akana mange rakinde o murša. Ma bister the tu mange te rakinel. Imar adaj bešav polokes jekh ora a tu nihhaj!*“

„*So sidarava,*“ odphenda lake e Erža. „*E lavkica mange na denašela. Chalom, pijlom, avka avlom. Peklom bokhela, pijlom kaveja.*“

„*A mange našťik andal bar čak jekh koteroro bokhelori? Dikh, savi hiňi chal'i!*“

„*A me šaj džanlom, hoj tu kameha bokhel'i? Sem tu phenes, hoj bokhela na rado chas,*“ odphenda lake e Erža.

„*Ko džanel, či na chochaves,*“ zmulka e Beta. „*Talam tut has andro hados varesaves, vaš oda avlal avka nasigo. Mušinda te el lačo, te tumenge ajci but likerlas.*“

„*No, bo me tu, kaj pes kamaves le phure gorha pro štacionos. O čhave dikhle, sar pes leha čumidehas andro kraki. Has les bari loľi staďi bare porenca sar le bengen. Keci lestar vicirdlal love?*“

„*Ča dikh, so kadi romňi vakerel,*“ odphenda lake e Beta.

„*Čit, bo dikhle tut o čhave. Savore pal kada vakernas andre herňa,*“ namukhla la kijo lav e Erža.

„*No a so. The mange kampel, bar som phuri. O rom imar biš berš andre phu. Čhaje, jov nane ajso phuro, leske o trin berš čineder sar*

„*Kde's byla, ty chlípnice?!*“, spustila na ni Beta.

„*Copak, Kachňori, špatně jsi seděla na vejcích, že ses už nemohla dočkat až přijdu?*“

„*Heleme se, Pupurka!*“ – Liliputka – takovou přezdívku si Erža vysloužila tím, že byla drobounká. „*Před chvilkou se do mě pustili chlapi, tak mi teď ještě vynadej ty. Už tady tvrdnu skoro hodinu a ty pořád nikde.*“

„*Proč bych pospíchala?*“ povídá Erža. „*Lavička mi nikam neuteče. V klidu jsem se najedla a jsem tady. Upekla jsem buchty, dala jsem si kafe...*“

„*A to's mi nemohla aspoň jednu usmolenou buchtu přinést? Lakotnice lakomá!*“

„*Copak jsem mohla vědět, že by sis dala? Sama říkáš, že buchty nejíš,*“ Erža na to.

„*No, jen jestli nekecáš,*“ spustila Beta. „*Bez-tak's měla v posteli nějakýho chlápka a proto jdeš tak pozdě. Musel to být pěknej kanec, když tě tak zdržel.*“

„*Nejsem jak ty, co se válí na nádraží se starým dědkem. Děti tě viděly, jak se olizujete v křoví. Měl na hlavě velkej červenej klobouk s perím, zrovna takovej, co nosí čerti. Kolik jsi z něj vytáhla?*“

„*Phe, panečku, co mi to tu ta ženská bude povídat?!*“ na to Beta.

„*Ále, zmlkni, děti tě viděly. V herně o tom všichni mluvili,*“ nepustila ji ke slovu Erža.

„*No a co, nejsem už sice nejmladší, ale proč bych si taky ještě něco neužila? Je to už dvacet let, co mi starej umřel. Ale nemysli si, tadyten je*

*mange. A love les hin paš peste furt. Čhav, pi-
jav a džav het.*“

*„Ale sar tut jekhvar andre kola kraki scir-
dela a tu našaveha o okulara, ta avri imar na
aves.“*

E Beta chudla te asal.

*„Mište, hoj mange phendal. Jov tiš bordinel
okulara. Lava leske len tele, scirdava pal leste
e cholov a mukhava les odoj.“*

So duj džene chudle te asal.

Nalikerda but a avla e Jolana. Vaj penda-
beršengeri šuki učí romňi. O Roma la viči-
nenas Hura, bo has šuki sar e hura pre la-
vuta.

*„Ta so, kaj sal, na cirdehas o huri pre bugo-
va?“* phučla e Beta, ale avka sar te oda ula-
has čačipen.

*„Tu na sal lačhi manušni. Pro štacionos tut
užarel o lolo beng la čapkicaha. O čhave vaker-
nas, hoj les ehin paš peste but love. Pašal leste
bondalol e phuri Šuki. Sar dičhol, ta tuke les
preila. Akana joj phirla leha andro kraki.“*

*„Ma dara, jov šuken na kamel. Jov čak ka-
mel thulen a baren džuvlijen, kaj les te el andro
vast so te chudel. Kokala jov na kamel.“*

*„Dikhlan, o rom, o Bakro peske cinda nevo moto-
ris,“* chudla te vakerel e Jolana. *„O čhave phe-
nenas, hoj vaše diňa buter sar jepaš milionos.“*

*„Phen mange, khatar ile ajci love. Amen te
peske kamahas kajso motoris te cinel, ta muši-
nahas savore love te othovel nekčineder deš
berš. Ale naštik rozkerahas aňi koruna.“*

*ještě fit, je o tři roky mladší než já. Peněz má
jak želez. Najím se, napiju a nazdar.“*

*„No, tak si dej hlavně pozor, aby sis v tom
křoví jednou nezapomněla brejle, protože to už
by ses odtamtud asi nedostala.“*

Beta se rozesmála.

*„Vidiš, to je nápad. On nosí taky brejle. Sun-
dám mu je, stáhnu z něho kalhoty a nechám ho
tam.“*

Obě se smějí.

Netrvalo to dlouho a objevila se Jolana. Hu-
bená vysoká padesátnice. Romové jí říkají
Hura – Struna, protože je tenká jak struna
na housle.

„Kde's byla? Natahovala's struny na basu?“
zeptala se Beta, jako by to byla pravda.

*„Ale prosím tě, ty si hled' svého. Sama bys ted'
měla být na nádraží. Čeká tam na tebe ten čer-
venej čert s čapkou. Děti říkaly, že má penězma
pěkně napěchovaný kapsy. Točí se tam kolem něj
stará Šuki – Sušinka. Asi ti ho přebrala. Ted'
s ním bude do křoví chodit ona.“*

*„Žádný strachy, jemu se vyzábliny nelíbí.
Chce pořádný macandy, aby bylo za co chytnout,
kostitřasky nechce.“*

„Viděly jste, Bakro – Beran si koupil nový auto,“
spustila Jolana. *„Děti říkaly, že za něj dal víc
jak půl miliónu.“*

*„No, to mi řekni, kde na to vzali. Kdybysme
si takový auto chtěly koupit my, tak na to bude-
me šetřit aspoň deset let. A nemohli bysme utra-
tit ani korunu.“*

„Oda som bizutno (isto), hoj pes na vidine savore lovendar. Phen mange, khatar ile ajci love,“ na džalas lenge andre godi.

„Le Bakreskeri romni bari chulañi. O rom na phirel andro karčmi, na pijel thuvale, aňi na čhivkerel andro bedni sar aver Roma“ a zadikhla pre Beta. „Len has love mindik. Jon šoha na has bilovengero a lengero čhavo kerel buta pro fakturi a zarodel bare love. Kije late pes niko našťik čhivel. Latar savore šaj sikhľuvas!“

„Len šaj en love,“ phendä e Beta. „Dža dikh, so jon chan. O podmarde phuvale, zapražimen zumina a kajse džabi. Av kij'amende, sar chudava o love, o masa, o pomeranči, o phaba pes valinen pal e phuv. O zumina, o gulaša avri čhivkeras.“

„No, ta oda hin tut soha pes te ašarel. A sar tut nane love, ta o phaba, o pomeranči a o gulaša roden tel o haďos a chan len?“ odphendä lake e Erža. „Oda peske odoj garuven, sar tumen na ela love? Oda tiri šilardi (lednička)?“

E Beta the e Hura čak pre late dikhenas.

„Ko chulaj? Ko džanel le lovenca, oles hin. Ko na džanel nič, ta čak dikhel a zavidzinel.“

La Beta the la Hura sar te vareko čhindahas pal o muj. Dogejla lenge, hoj e Erža vakerel pal lende.

„A to dám ještě ruku do ohně, že se určitě nevydali ze všech peněz. To mi teda řekni, kde na to vzali!“ vrtalo jim hlavou.

„Bakrova žena je velká hospodyně. Muž jí nechodí do hospody, nekouří, a ani nebraje automaty, tak jako ostatní.“ Zadívala se přitom na Betu. „Ti měli peníze vždycky, nikdy nestrádali. Jejich kluk dělá na faktury, slušně si vydělá. Bakrani se nikdo nevyrovná, od té se máme všechny co učit!“

„Jo, oni můžou mít peníze,“ povídá Beta. „Vždyť se podívej, co mají na talíři. Zadělaný brambory, zapražžený polívky a takový slichťy. Přijď k nám a uvidíš! Jak dostanu peníze, po zemi se nám válí maso, pomeranče, jabka, vyli-váme vývary, guláše...“

„No, tak to se máš teda čím chlubit! A jak peníze nemáš, tak ty jabka, pomeranče a ty guláše zase hledáte pod postelí, abyste měli co strčit do pusy, co?!“ povídá jí na to Erža. „To si to tam schovávaš, až nebudeš mít peníze, že? To je tvoje lednička?!“

Beta a Hura na ni jen zíraly.

„Kdo je dobrý hospodář? Ten kdo umí zacházet s penězma, nestrádá. A ten, kdo nic neumí, tak jen hledí a závidí.“

Beta a Hura vypadaly, jako by jim někdo jednu vrazil. Pochopily, že Erža mluví právě o nich.

Přeložily Jana Kramářová a J. Teclová

Andrej Giňa Sam diline či nasvale

Kada, so tumenge kamav te phenel, pes ačhiľa buter sar anglo duj berš andre jekh foros. Sar andre aver fori, the adaj hin nange khera (holobiti). Adaj bešen vajkeci romane fameliji. Maškar lende the jekh phureder Rom. Vičinen les Kašuko. Na došunel mište pre jekh kan. Jov vaš kada na rušel. Avka peske upre sikhľiľa, hoj te les vareko vičinel le naveha sar pes čačes vičinel, ta pes aňi na del anglal, sar te oda na perlas pre leste.

Ehin paraščovin tosara. O Kašuko bešel khere a našťik pes doužarel la poštarka. Adaďives chudel e penzija. Ič les has igen bachtalo ďives. Le čhaha ľigende andro šrotos trin bare verdana trasta, hľiňikos, charchum the purane bateriji andal o motora a ile vaše buter sar dešuduj ezera. Rozulade pes le čhaha pro jepaš. O Kašuko bešel pal o skamind a gondolinel, so kerla le lovenca. „Cinava mange neve gumi pro motoris a vareso kadaj andro kher,“ vakerel korkoro kije peste.

Vaj dešujekh orendar avľa e poštarka a vigenďa leske o love. Andr'oda avľa leskero čhavo, so leha has ič pro trasta. O Kašuko maj bičhaďa vaš e thard'i. Nič aver na pijelas čak finsko vodka. Kaj te na pijen čak duj džene le čhaha, gejl'a vaš jekh terňi romňi, so odoj lenca bešelas. O rom lake denašťa andre Anglija a la mukhľa šove čhavenca khere. Mek pes na ačhiľa, hoj na gejl'ahas te pijel, te la vareko vičinlas. Hjaba hoj odoj has duj murša, aľe aňi jekh laha na viľikerďahas te pijel. Andre late e thard'i perlas sar andre chaňig, aľe nič late na sas. O caklos našľiľa

Andrej Giňa Jsme hloupí nebo nemocní?

Budu Vám teď vyprávět něco, co se před víc jak dvěma lety stalo v jednom městě. Stejně jako jinde, i tady jsou holobyty. Bydlí v nich několik romských rodin a mezi nimi také jeden starší Rom, kterému říkají Kašuko – Hluchý. Nedoslýchá totiž. Nijak se nezlobí, že mu takhle říkají. Dokonce už své přezdívce přivykl natolik, že když jej někdo osloví jeho skutečným jménem, tváří se, jako by to ani neplatilo na něj.

Je pátek ráno. Kašuko sedí doma a nemůže se dočkat, až přijde poštačka a donese mu důchod. Včera se na něj usmálo štěstí. Odvezli se synem do šrotu tři velké káry železa, hliníku a mědi a pár starých baterií z auta a dostali za to víc jak dvanáct tisíc. Výdělek si rozdělili napůl. Kašuko sedí u stolu a přemýšlí, jak s penězi naložit. „Koupím si nové gumy na auto a něco do baráku,“ uvažuje nahlas.

Kolem jedenácté přišla poštačka s důchodem. V tu samou chvíli dorazil syn, se kterým byl včera na železe. Kašuko hned poslal pro pálenku. Měl ve zvyku pít finskou vodku. Aby nepili sami, skočili pro sousedku. Muž jí utekl do Anglie a ji nechal doma se šesti dětmi. Ještě se nestalo, že by někdy odmítla, když ji někdo pozval na skleničku. Nutno říct, že ani jeden z hostitelů s ní v pití nebyl s to udržet krok. Pálenka do ní padala jak do studny a přitom vypadala pořád střízlivě. Ani nevěděli jak a láhev byla pryč. Kašuko hned poslal pro druhou. K další láhvi si

aňi na džanle sar. O Kašuko maj bičhaďa vaš aver the mek vaš o anglicko balevas. Mek ča akana chudle odi lachi kedva. O magnetakos bašavlas pre calo kher, čak zenginlas, hoj les šundolas dži pre ulica. O Kašuko the e romňi gilavnas pre calo muj. Feder te phenel, hoj gravčinenas, hoj len šundolas dur avri.

Pal o dilos, sar phundrade e romaňi banka (herna), kaj o Roma hordinen o love, avľa o Kašuko andre. Adaj imar has pherdo. Paš o automati terďolas fronta. Po duj po trin džene užarenas, sar pes pre lende dochudela. Adaďives chudle zaľikerďi (o podpori), ta sar phenen o Roma, adaďives e karčma labola.

O Kašuko diňa peske lovina. Maj kije leste avle o Roma.

Ešebno pes paš leste sikhada o Kandro. Leske na denašelas nič. Jov mušinda te džanel savorestar. Naštik pes ačhila, hoj leske vareso te denašahas. „Kašuko, sem de kečėň“, zmukľa pre leste. „Sem ma av ajso chalo. Ič zarodľal bare love pro trasta a adaďives chudľal e penzija.“

„Ta džanes, hoj hat. Sigo tuke thovav. Oda sar te las kola love a čhivas len andro paňi. A tu peskeri zaľikerďi, kaj thodaľ?! Imar čhidaľ andre bedňa, so?!“ phučľa o Kašuko. „Dža kadaj ko šefos, mi del tuke len pale. Dikh, sar pes khelel a sar pes vikhele!“ phenďa o Kašuko a geľľa te ulavel ezeros koruni.

Ipen ačhila jekh automatos čučo. Odgeľľa pašal leste o Baro jandro, vaj sarandathepandžeberšengero cikno churdo Rom. Prekhelda sa, calo zaľikerďi. Buter sar pandž ezera. Odgeľľa pašal e mašina sar te pes nič na ačhilahas. „A je to tam“, phendľa la romňake. Aňi čepo leske na has pharo, hoj

koupili anglickou slaninu. Teprve teď se rozjela ta pravá zábava. Kazeták vyhrával na celý dům, bylo ho slyšet až na ulici. Kašuko a sousedka zpívali – tedy spíš vrískali – na celé kolo, bylo je slyšet na hony.

Odpoledne – jen co otevřeli – se Kašuko vydal do romské banky, jak se tady říká herně. Nikam jinam Romové své peníze nenosí. V herně už bylo plno, u automatů stála fronta. Dvojice, trojice čekaly, až na ně přijde řada. Všichni dnes dostali podpory, a tak, jak se mezi Romy říká, dnes bude hospoda hořet.

Kašuko si dal pivo. Ostatní se k němu hned nachomýtlí.

Jako první přišel Kandro – Trn, kterému nikdy nic neuteklo. Musel vědět o všem. Hned spustil: „Kašuko, puč mi, nebuď labuť. Včera sis na železe vydělal pěkněj balík a dneska ti ještě dali důchod!“

„No, to víš, že jo, nejsem blázen. To bych ty peníze taky mohl hodit rovnou do vody. Kde máš podporu? Užs ji hodil do bedny, co?!“, ptá se Kašuko. „Běž si hezky za šéfem, ať ti ji vrátí. A pojď se podívat, jak se hraje a jak se vyhrává!“ povídá Kašuko a jde si rozměnit tisícovku.

Jeden automat se rázem uvolnil. Odešel od něj Baro jandro – Velké vejce, asi tak pětáctyřicetiletý malý drobný muž. Všechno už prohrál. Celou podporu, víc jak pět tisíc. Od automatu se vzdálil, jak kdyby se nic nestalo. Svě ženě jen řekl: „A je to tam!“ Necítil žádné výčitky, že svým dětem odtrhl od pusy ta-

čhida ajci love le čhavage andal o muj. Sar dživla, so chana, oda has leske jekh.

O Kašuko gejlā kijo automatos a chudlā te khelel. Agorestar leske džalas. O love e mašina delas ara het, aľe o Kašuko aňi jekhvar na ilā avri aňi koruna. Mek riskinlas. Ko oleske achalol, ta džanel pal soste vakerav. Kajčak na ľikerďa but a e karta visalľila. O automatos chudlā te chal o love a o ezera has het aňi na džanľa kana. Rado narado ulaďa aver ezeros.

Kajčak e bacht les omukhlā. Imar andre čhida pandž ezera a na vikhelďa aňi koruna. „So kerdan kala bedňaha?!“ chudlā te vičinel pro šefos. „Narokom la mosardan, hoj te na del űisave love, so?!“

Ulaďa šovto ezeros a gejlā te khelel pre aver automatos. Adaj čepo vikhelelas. Maj leske pale visalľila e kedva. Sar leske pernas varesave love, asalas u korkoro angle peste vakerlas: „Me tut dava“, oda perlas pro automatos. „Deha mange sa, so andre tute hin. Me tuke sikhavava, mange te kidel o love!“

Kajčak e kedva les maj pregejlā, sar chudlā pale te prekhelēl. Ulaďa palis duj ezera. Oda e cholľi andre leste polokes tadolas. Khelelas cholaha, marlas andre bedňa, ruginlas andre late. Phirlas pašal jekh automatos ke aver sar te leske prechuľilahas. Sem imar khelelas duje orendar a imar has eňa.

Mek probalľinda jekh automatos. Čhida andre ezeros a na vikhelďa aňi koruna. Oda imar na viľikerďa. Ilā o stolkos a chudlā te phagerel o automati jekh pal aver. Kajčak o automati hine kerde zorales. Marlas andre savore zoraha a po jekh na a na te rozmarel. Savore, so odoj has, ačhile sar kašta. Ta sem oda dičholas sar te le Kašukeske prechuľilahas.

Ešebno pes diňa anglal o Cigaris. Šuko

kový majlant. Bylo mu jedno, jak budou žít a co budou jíst.

Kašuko přišel k automatu a začal hrát. Nejdřív se mu dařilo. Automat mu chrlil peníze, ale on si nevzal ani korunu. Riskoval. Kdo se v tom vyzná, tak ví, o čem mluvím. Jenže netrvalo dlouho a karta se obrátila. Automat začal peníze polykat, Kašuko se ani nenadál a tisícovka byla pryč. Chtě nechtě šel rozměnit další.

Jenže štěstí ho opustilo nadobro. Brzy nastrkal dovnitř pět tisíc a nevyhrál ani korunu. „Co jste s tou bednou udělal?!“, křičel na vedoucího. „Nastavil jste ji tak, aby z ní nevypadla ani koruna, co?!“

Rozměnil šestou tisícovku a šel zkusit štěstí k jinému automatu. Něco málo vyhrál a nálada se mu hned zvedla. Peníze se mu sypaly, Kašuko se smál a sám pro sebe si mumlal: „Počkej, však já ti ukážu! Hezky mi vychrlíš všechno, co uvnitř máš. Já ti dám, takhle mě obírat o penízky!“

Dobrá nálada ho ale zase rychle přešla, znovu začal prohrávat. Rozměnil další dva tisíce. Všechno v něm vřelo. Hrál vztekle, mlátil do bedny, nadával. Chodil od jednoho automatu k druhému, vypadalo to skoro, jako by mu přeskočilo. Hrál už od dvou hodin, teď bylo devět.

Zkusil ještě jeden automat. Naházal dovnitř tisícovku a nevyhrál ani korunu. To už nevydržel. Popadl židli, vrhl se na automaty a jeden po druhém je začal rozbíjet. Jenomže automaty jsou festovní, ty něco vydrží. Mlátil do nich vši silou a pořád ne a ne je rozbít.

Všichni, co tam byli, zůstali jak opaření. Vypadalo to, jakoby se zbláznil.

Jako první se ozval Cigaris – hubený, vy-

učo Rom, vaš oda les vičinenas Charno. „Užar, Kašuko, mek ma phager, lav mange avri o love,“ vičinlas pre leste. „Sar peske len ilal,“ phenda kaštune mujeha, „imar šaj phageres.“

Maj pal leste pes diňa anglal o Ciral. Vičinenas les Ciral, bo sas kalo sar sadza. „Kašuko, dukhana tut o vasta, chuťav tuke vaš o tover, kames?“

O Roma chudle te asal, aľe dine smirom mindik sa na sphagerďa. Palis savore automati visardă pre phuv. Pašlonas odoj sar o slugadža a o šibi has rozčhivkerde pal calo kher. O šefos čak pes chudelas šerestar.

Maj avle o phandle, ile sa pre kamera a kerde fotki, ile le Kašukes pre staňica. Kerde leha protokolis a bičhade khere. Vaj trine čhonenca has sudos. Chudľa duj berš pro zoraľes a sa te poťinel. Dujšelthependa ezera.

„No, akana talam imar dela smirom a pro bedňi aňi na dikhela, te pes leske kada ačhila,“ sako vakerlas.

Ta kaj, phireľ pale pro trasta, varekana zaroden le čhaha bare love. Akana khelen imar so duj džene. Aňi e bertena les na odsikhada le bedňendar. Jekhvar geľľom pro štacionos, has ochto ori tosara. Jov imar le čhaha odoj čhivkerlas o love andro bedňi. Geľľom odoj pale eľta orendar raťi a jov mek terďolas paš o automatos a čhivkerlas andre o love.

Te les dikhav sar sako d'ives phireľ pro trasta, sar len hordinel na džanav khatar - bo adaj o Roma imar sa vikidle - a palis raťi sa, so vaše chudel, čhivel andre bedňa, ta mange avel pre goďi - Sam nasvale či ajse diline, hoj kada keras?

soký chlap, kterému z legrace říkali Charno - Krátký. „Počkej, Kašuko, ještě ty bedny nerozbíjej, chci z nich dostat svoje peníze!“, křičel na něj. „Až mi je vytáhneš, pak se do nich pusť!“ řekl úplně vážně.

Hned po něm se ozval Ciral - Tvaroh, který si svou přezdívku vysloužil, protože byl černý jako saze. „Počkej, Kašuko, budou tě bolet ruce, skočím ti pro sekeru, nechceš?“

Romové se smáli, ale nechali ho být, dokud všechno nerozmlátil. Potom všechny automaty převrátil na zem. Ležely tam vedle sebe jako vojáci. Tabulky z beden byly rozházené po celé místnosti. Vedoucí se jenom držel za hlavu.

Hned přijeli policajti, všechno si natočili, nafotili a Kašuka odvedli s sebou. Sepsali s ním protokol a pustili ho domů. Za tři měsíce byl soud. Dostal dva roky nepodmíněně a musel uhradit veškerou škodu - dvěstěpadesát tisíc.

Každý si říkal: Teď si dá pohov a na automaty se už ani nepodívá, když už má takovou zkušenost.

Ale kdepak, ani vězení ho nevyléčilo. Teď hrají oba, i se synem. Zase chodí společně na železo a občas se jim podaří přijít si na slušné peníze. Jednou ráno jsem šel na nádraží, bylo teprve něco kolem osmé a viděl jsem, že už oba hrají. Když jsem se pak v sedm večer vracel, Kašuko stál pořád ještě u automatu a házel do něj peníze.

Na železo chodí každý den. Těžko říct, odkud ho snáší, protože tady Romové už vybírali kđeco. Všechno, co za to vydělá, pak večer nahází do automatů. Když ho tak vidím, říkám si - jsme nemocní nebo tak hloupí, že děláme něco takového?

Překlad J. Kramářová a M. Teclová

Romano džaniben – jevend 2006 Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Tato publikace vznikla v rámci výzkumného záměru MŠMT 0021620825

“Jazyk jako lidská činnost, její produkt a faktor”

Publikace byla financována hlavním městem Prahou z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin a integrujících se cizinců na území hl. m. Prahy pro rok 2006

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3, tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram
Obálka: Medvěďárka. leták z Augsburgu z 16. století
Převzato z: Hampe, Theodor: Die fahrenden Leute. (*Kočovní lidé*), Lipsko 1902.
Cit. in: Gronemeyer, s. 57 (viz článek)

Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.